

KAYNAKLARIN IŞIĞINDA HACI BEKTAŞ VELİ - SARI SALTİK GAZİ İLİŞKİLERİ*

IN THE LIGHT OF RESOURCES HACI BEKTAŞ VELİ - SARI SALTİK GAZİ RELATIONS

NECATİ DEMİR**

Sorumlu Yazar

Öz

Bu çalışma; Hacı Bektaş Velî ve Sarı Saltık Gazi'nin ilişkileri ve ortak özelliklerini içermektedir. Hacı Bektaş Velî ve Sarı Saltık Gazi, Ahmed Yesevî öğretisi ile yetişmişler, ömürleri boyunca bu öğretinin savunucusu ve öğreticisi olmuşlardır. Ahmed Yesevî, Türkistan ve kuzey Harezm bölgesinde yaşamış bir aydındır. Rivayetlere göre on binlerce öğrencisi olmuştur. Muhtemelen Hacı Bektaş Velî ve Sarı Saltık Gazi, onun farklı halifelerinin yanında aynı disiplin içinde eğitim görmüşlerdir. Hacı Bektaş Velî, Anadolu; Sarı Saltık Gazi ise Balkanlar ve Doğu Avrupa'nın inanç önderi ve manevi mimarlarından. Bu yüzden onlar Türk halkının yüzyıllardır yakından tanıdığı iki önemli önderdir.

Pek çok kaynakta Hacı Bektaş Velî ve Sarı Saltık Gazi'nin hayatı, kişiliği ve faaliyetleri anlatılmaktadır. Anlatılanlar dikkate alındığında bu iki önemli şahsiyetin pek çok ortak özellikleri ve birbiriyle yakın bağlarının olduğu görülmektedir. Ancak anlatılanların çoğunlukla rivayetlere dayanması onlar arasındaki ilişkilerin doğruluğuna şüphe düşürmektedir. Fakat eldeki bilgilerden her ikisinin de aynı yıllarda yaşadıkları, Ahmed Yesevî'nin yolunu devam ettirdikleri, birbirilerini tanıdıkları, görüştüğü ve ortak hareket ettikleri anlaşılmaktadır.

İyiliği, doğruluğu, akılcılığı, güzelliği, barışı esas alan ve bu yönler ile dünyaya örnek olan Hacı Bektaş Velî ve Sarı Saltık Gazi'nin olumlu etkileri 13. yüzyıldan başlayıp günümüze kadar sürmüştür. Her iki şahsiyet ve onların yakın ilişkileri konusundaki ulaşılan bütün kaynaklar tarafımızdan taranmıştır. Ulaşılan bütün kaynaklar değerlendirilmiş, doğru bilgiler sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türk Tarihi, Türk kültürü, Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş Velî, Sarı Saltık Gazi

Abstract

This study includes the relations and common characteristics of Hacı Bektaş Velî and Sarı Saltık Gazi. Hacı Bektaş Velî and Sarı Saltık Gazi were raised with the teachings of Ahmed Yesevî and they were the defender and teacher of this teaching throughout their lives. Ahmed Yesevî was a scholar who lived in Turkistan and the northern Khwarezm region. According to rumors, he had tens of thousands of students. It is likely that Hacı Bektaş Velî and Sarı Saltık Gazi were educated in the same discipline under his different caliphs. Hacı Bektaş Velî is considered a spiritual leader and architect of belief in Anatolia, while Sarı Saltık Gazi is known as a leader and spiritual figure in the Balkans and Eastern Europe. Therefore, they are two important leaders that Turkish people have known closely for centuries.

Araştırma Makalesi / Künye: DEMİR, Necati. "Kaynakların Işığında Hacı Bektaş Velî - Sarı Saltık Gazi İlişkileri". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 110 (Haziran 2024), s. 247-263. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1447802>.

* Bu çalışma, Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından ID: 8746 SPD-2023-8746 nolu proje kapsamında kısmen desteklenmiştir.

** Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, E-mail: necatidemir522@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0762-410X.

The lives, personalities, and activities of Hacı Bektaş Velî and Sarı Saltık Gazi are described in many sources. When the narratives are taken into consideration, it is seen that these two important personalities have many common features and close ties with each other. However, the fact the narratives mostly based on rumors cast doubt on the accuracy of their relationships between them. Nevertheless, from the available information, it is understood that both lived in the same years, continued the path of Ahmed Yesevî, knew each other, met, and acted together.

The positive effects of Hacı Bektaş Velî and Sarı Saltık Gazi, who were based on goodness, righteousness, rationality, beauty and peace and who set an example to the world with these aspects, started from the 13th century and continued until today. All available sources on both personalities and their close relations have been scanned by us. All sources have been evaluated and accurate information has been tried to be presented.

Key Words: Turkish History, Turkish culture, Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş Velî, Sarı Saltık Gazi

Giriş

13. yüzyılın Anadolu ve Balkanlar içerikli Türk tarihi, dili ve kültürü açısından önemli iki ismi hiç şüphesiz Hacı Bektaş Velî ve Sarı Saltık Gazi'dir. Bu iki önemli isim devrinin ve daha sonraki dönemlerin yazılı ve sözlü kaynaklarında daima birlikte anılmaktadır. Hacı Bektaş Velî ve Sarı Saltık Gazi'yi geçmişte birleştiren bir isim daha söylenmesi gerekirse o da Ahmed Yesevî'dir.

Ahmed Yesevî'nin doğum ve ölüm tarihleri ile doğum yeri kesin olarak bilinmemektedir. Ancak 12. yüzyılda yaşadığı, 1166'da Türkistan'da öldüğü konusunda pek çok araştırmacı görüş birliği içerisindedir. Yesevî iyi bir eğitim görmüş, daha sonraki hayatında aldığı bu eğitimi öğreticiliğe dönüştürmüştür. Kaynaklara göre on binlerce müridi olmuştur. Kur'an ve hadisler ile akılcılığı ve bilimi yoğurup Türk insanına sunmuştur. Bu yüzden Türk toplumunun hafızasına adeta kazınmış durumdadır.

Hacı Bektaş Velî, Horasan'ın Nişabur kentinde doğmuştur. Annesi Hatem Hatun, babası Seyyid İbrahim Sani'dir. Doğum ve ölüm tarihleri konusunda görüş birliği yoktur. 1209'da doğduğu, 1271'de öldüğü sanılmaktadır. İlk eğitim ve öğrenimini Hoca Ahmed Yesevî kültür ocağında almıştır. Yesevî medresesinde ve Hoca Ahmed'in halifelerinden Lokman Perende'nin dergahlarında tamamlamıştır (Uyanık, 2017, 117).

Künhü'l-Ahbâr'da, Hoca Ahmed Yesevî ile Hacı Bektaş Velî ilişkisi şöyle anlatılmaktadır: Hacı Bektaş'ın babası, Seyyid Muhammed, Nişabur'a gelerek yerleşti ve burada şehrin ileri gelenlerinden biri olan Şeyh Ahmed'in Hatme adındaki kızı ile evlendi. Bu evlilikten bir müddet sonra Hacı Bektaş dünyaya geldi. Hacı Bektaş'ın soyu, Musa Kazım (öl: M.799) yoluyla ehl-i beyte dayanır. Hoca Ahmed Yesevî'nin halifelerinden Şeyh Lokman, Horasan mıntıkasında meşhur olmuştu. Dedesi, Hacı Bektaş'ı, Şeyh Lokman'a öğrenci olarak verdi. Hacı Bektaş, gerekli tüm bilgileri ondan tahsil etti (Aktan, 1993, 328).

Hacı Bektaş Velî, akılcılığa ve bilime inanır. Kırşehir yöresindeki Suluca Karahöyük'e yerleşir, burayı bir bilim merkezi hâline getirir.

Devrin önemli şahsiyetlerinden biri de Sarı Saltık Gazi'dir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Saltık Gazi'den ilk bahseden İbnü's-Serrac'dır. O, eseri *Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh*'ı 1315'te yani Sarı Saltık'ın ölümünden yaklaşık 18 yıl sonra kaleme almıştır. Eserde onun adı "*Sarı Saltık*" veya "*Saltuk et-Türki*" olarak geçmektedir. Yazar, Sarı Saltık ile ilgili bilgileri Sarı Saltık'ın müridi es-Seyyid Behramşah'dan

ve başka güvenilir şahıslardan dinlediğini ifade etmektedir. İbnü's-Serrac'ın verdiği bilgilere göre Sarı Saltık, 1227 yılında doğmuş ve 70 yaşında iken 1297'de Hakk'a yürümüştür (Sarıkaya vd, 2012, 243-248).

Hammer (1983, s. 121), Babinger (1970, 10: 220) ve Togan (1981, 268), güvenilir kaynaklara dayanarak, Sarı Saltık'ın 1263 yılında 12.000 hane kadar Türkmen ailesi ile Anadolu'dan Kırım ve Dobruca'ya geçtiğini ve buralarda yerleştiklerini söylemektedir (Demir, 2021, 248-249).

Saltık Gazi'den bahseden diğer bir kişi ise ünlü seyyah İbn-i Battuta'dır. Battuta, ölümünden yaklaşık 37 yıl sonra, 1334'te, Saltık Gazi'nin Babadağı'ndaki türbesini ziyaret etmiştir. O, Kırım'ın Sudak şehrine gelmiş ve bir süre burada kalmıştır. Daha sonra Saltık Gazi'nin şehri olan Babadağı'na gelir. Gezi, seyahatnamede şöyle anlatılmaktadır:

“Nihayet Bâbâ Saltûk (Baba Saltuk) adıyla bilinen ve Türklerin yaşadıkları toprakların sonu olan kasabaya geldik. Baba Berberilerde olduğu gibi eb (=baba) anlamına geliyor. Yalnız buranın ahalisi “b” harfini daha tok ve sert (“p” harfi gibi telaffuz ediyorlar. Onların inançlarına göre Baba Saltuk “mükaşif” yani olağanüstü güçlere sahip kerametli biriymiş. Lakin hakkında söylenenler dinin temel prensipleri ile bağdaşmamaktadır. Baba Saltuk ile Bizans'ın ilk vilayeti arasında, normal yürüyüşle on sekiz gün tutan bomboş bir bozkır var. Buranın sekiz günlük kısmı sudan yoksundur... Önümüzdeki bozkırı göze alarak Baba Saltuk Kasabası'nda tüm hazırlıklarımızı yaptık...” (İbn Battuta, 2004, s. 598-499).

Fotoğraf: Sarı Saltık'ın Babadağı'ndaki Türbesi

Hacı Bektaş Veli'nin 1209'da, Sarı Saltık Gazi'nin de 1227'de doğduğunu dikkate alırsak aslında onların Ahmed Yesevî ile doğrudan bir araya gelmiş olmaları mümkün değildir. Ancak istisnasız bütün kaynaklar onların ikisinin de Ahmed Yesevî'nin inanç ve kültür dairesi içerisinde yetiştiğini belirtmesi tesadüf olmasa gerektir. Muhtemelen onlar Ahmed Yesevî'nin öğrencilerinin öğrencileridir. Bu da onların en önemli ortak yanlarından birisidir.

1. Yazılı Kaynaklarda Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş Velî ve Sarı Saltık Bağlantısı

Türk tarihinin bu üç önemli kişisinden Ahmed Yesevî Türkistan ve çevresi, Hacı Bektaş Velî Anadolu, Sarı Saltık ise Balkanların sembol ismidir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Hacı Bektaş Velî ve Sarı Saltık, her ikisi de Yesevî inanç ve kültür dairesi içerisinde yetişmiştir. Onlardan bahseden bütün kaynaklar bu konuda birleşir.

Velâyetnâme'de yer alan bir rivayete göre Ahmed Yesevî ve Hacı Bektaş Velî eğitim bağlantısı ile ilgilidir. Rivayete göre İbrahim Sani hazretleri, oğlu Hacı Bektaş'a eğitim aldırarak istemektedir. Bilge bir kişi aramaya başlar. İleri gelenleri ona Hoca Ahmed Yesevî'nin ulu halifelerinden Lokman Perende'yi tavsiye ederler. O, Bektaş'ı ilim öğrenmek üzere doksan dokuz bin pirin sultanı Ahmed Yesevî'nin halifesi Lokman Perende'nin yanına verir. Onu Lokman Perende eğitir ve hayata hazırlar (Gölpınarlı, 1958, 5).

Velâyetnâme'de anlatılan bir başka rivayete göre Ahmed Yesevî ile Hacı Bektaş sağlığında görüşmüşlerdir. Yesevî, Hacı Bektaş'a seslenerek görevlendirmiştir:

“Hacı Bektaş Velî erkâna uygun bir şekilde tıraş edildi ve Ahmed Yesevî'ye biat etti. Ahmed Yesevî ona dört manevî emanet ve bir icâzet verdi. Kendisine “Ey Bektaş! İşte nasibin aldın, müjdeler olsun kutbü'l-aktâblık (tasavvufta en yüksek makam) senindir, kırk yıl hükmün vardır. Şimdiye kadar bizimdi, bundan sonra biz burada çok kalmayız âhirete göçeriz. Seni Anadolu'ya gönderiyoruz. Sulucakarahöyük'ü de sana yerleşmen için verdik. Seni Anadolu erenlerinin başı yaptık. Orada akli başından gitmiş, kendinden geçmiş gerçek erenler ve dervişler çoktur” (Duran-Gümüşoğlu, 2010, 187).

Allah'a ibadetin temel yolu, tarikat mensuplarının geçeceği maddî ve manevî aşamalar olan “dört kapı kırk makam öğretisi” Ahmed Yesevî tarafından şekillendirildiği onun Fakranâme eserinde açıktır. Bu öğretiler aynı şekilde Anadolu'ya ulaşmış, en büyük temsilcisi de Hacı Bektaş Velî olmuştur. Hatta Yesevî'nin verdiği “dört manevî emanet ve bir icâzet” muhtemelen bu idi. Hacı Bektaş Velî'nin Makalatındaki “dört kapı kırk makam öğretisi” hemen hemen Fakrname'de anlatılanlarla aynıdır. O, Anadolu'da kendi öğrencilerini bu kurallara göre eğitmiş, böylece Bektaşılık, “dört kapı kırk makam” öğretisiyle somutlaşmıştır.

Bu bilgiler, Ahmed Yesevî ile Hacı Bektaş Velî'nin arasındaki ilgi ve bağı göstermesi bakımından çok önemlidir. Nitekim bu ilgi ve bağdan dolayı pek çok yazar tarafından Ahmed Yesevî ile Hacı Bektaş Velî muasırımı gibi gösterilmiştir.

Evliya Çelebi, bu üç önderin ilişkisini çok daha ilgi çekici bir biçimde anlatmaktadır. Ona göre Sarı Saltık, kendisinin de atası olan Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî hazretlerinin halifesidir. Asıl adı Muhammed Buharî'dir. Pîr i Türkân Hoca Ahmed Yesevî hazretleri, Hacı Bektaş Velî'yi Rûm'a, Selçûkiyân'a göndermiştir. O, Osmanlı Devleti zamanında Rum'a gelebilmiş, Orhan Gazi ile gazalara katılmış, yeniçeri ordusunu kurmuştur¹. Daha sonra Pir-i Türkistân Hoca Ahmed Yesevî, Sarı Saltık'ın yanına yedi yüz Horasan erenini verip Hacı Bektaş Velî'ye yardıma göndermiş. Yesevî: “*Var imdi Saltık Muhammed'im; Bektaş'im, seni Rûm'a gönderüp Leh diyârında dalâlet-âyîn olan Sarı Saltık'ın sûretine girüp ol mel'ûnu ve Dobruca'da bir ejder böceği bu tahta kılıç ile katledüp Makedonya ve Dobruca ve yedi krallık yerde nâm [ü] nişân sâhibi ol*” demiş. (Dankoff-Kahraman-Doğulu, 2005, I: 347). Özellikle dikkat edilmesi gereken konu, Yesevî, Sarı Saltık'ı bizzat görevlendirmeyip

¹ Burada bilgi hatası bulunmaktadır. Zira Hacı Bektaş Velî'nin 1271'de öldüğünü, Orhan Gazi'nin ise 1281'de doğduğunu düşünürsek karşılaşmış olmaları mümkün görünmemektedir.

Rum'un gözcüsü Hacı Bektaş Velî'ye göndermesidir.

Sarı Saltık Gazi ise Yesevîlik inanç ve kültürünü Dobruca'dan Arnavutluk ve Sırbistan'a taşımıştır. O, bütün Balkanları gezmiş, bulunduğu yerlerde Yesevîlik anlayışı çerçevesinde müritler yetiştirmiş ve böylece temeli Kur'an ve hadislere dayanan Yesevîliği Balkanlar'da yaygınlaştırmıştır (Vildiç, 2017, 297-307).

Saltıkname'de Ahmed Yesevî'nin adı geçmez. Ondan "kutb" olarak söz edilir. Kutb; "velîler zümresinin başkanı, dünyanın ve âlemin manevî yöneticisi olduğuna inanılan en büyük velî" anlamındadır. Eserde Saltık Gazi-Ahmed Yesevî ilişkisi şöyle anlatılmaktadır:

"Zira onların (Türklerin) içlerinden evliyaullah hiç eksik olmaz imiş, peygamberleri öyle demiş. Kutb derler imiş, bir velî varmış. Ona, üç yüz altmış dört velî hizmet edermiş. Bu, Türkleri korur imiş. Onların birine, binden fazla evliya hizmet edermiş. İçlerinden birini bu zahire hizmetkâr koyarlarmış, dinin kılıcını onun eline verirlermiş. Şimdi gazi suretinde bu iş için Saltık Bey'i görevlendirmişler. Eğer o giderse birini daha gönderirler imiş. Âdet buymuş. Bu evliya gitmeyince kıyamet kopmaz imiş" (Demir-Erdem, 2007, 376).

Saltıkname'de Anadolu Evliyalarının öncüleri tanıtılırken Ahmed Yesevî ile Hacı Bektaş Velî konusu ile ilgili olarak bu defa bir başka rivayet anlatılmaktadır: Saltık Gazi, Rum'da yani Anadolu'da gazalar yapmaktadır. Bu haber Horasan pirlerinin bir toplantısında gündeme gelir ve Saltık Gazi'den haber alabilmek için aşçısı Hacı Bektaş Velî'yi Anadolu'ya gönderir. O, Kırşehir'deki Ahmed (Fakih) zaviyesine gelir. Zaviyede Üryan Baba ve Togan Ata da bulunmaktadır. Togan Ata, Hacı Bektaş Velî'yi karşılar. O, Sultan Hacı Bektaş-ı Horasanî ile söyleşirken Ahmed Fakih dışarıya çıkar, Bektaş ile kucaklaşır. Misafir ederler. Ona Saltık Gazi de dahil Anadolu erenleri hakkında bilgi verirler. O da gidip öğrendiği bu bilgileri Kutb'a (Ahmed Yesevî) anlatır. Bunun üzerine Kutb "Gördüklerin var olsun. Şimdi yürü, sana (Hacı Bektaş Velî) Rum'un gözcülüğünü verdik. Ahmed (Fakih)'e de kutupluk verildi. Bundan sonra Rum'da kutb odur" der ve Hacı Bektaş Velî'yi Anadolu'ya gönderir (Demir-Erdem, 2007, 293-294).

Saltıkname'deki rivayetlere göre Sarı Saltık ile Hacı Bektaş Velî ilk olarak Sivas'ta karşılaşırlar.

"O sıralar Çin'den, Sultan Hacı Bektaş-ı Horasanî gelmişti. Sivas şehrinde dervişleri ile gezerdi. Şerif, onu görünce ileri geldi. Onun mübarek elini öptü. Sultan Hacı Bektaş-ı Horasanî de Server'i (Sarı Saltık) tuttu, alnını ve iki gözünü öptü. Sonra defalarca kucaklaştılar. Varıp bir yerde oturdular. Şerif hazreti: "Bana dua et" dedi. Hacı Bektaş, ona çok dua etti. Saltık Gazi: "Yürü Server, Fakih Ahmed'in yanına var" dedi. O, bu söz üzerine Fakih Ahmed'in yanına gitmek üzere yola çıktı" (Demir-Erdem, 2007, 292).

Hacı Bektaş Velî gelip Ahmed Fakih'e mertebesini bildirir. Ahmed, mertebesini öğrenince aslandan inip Bektaş'ın elini öper. Hacı Bektaş da onu gözünden öper. Ahmed Yar, Karaca Ahmed de gelip Ahmed Fakih'e biat eder. Bu arada Sultan Şerif (Sarı Saltık), Fakih Ahmed'in huzuruna gelir. Fakih, Şerif'i görünce ayağa kalkıp hürmet eder. Rum mülkünde bulunan evliyaları davet edip getirirler. Hacı Bektaş, bunlara helva pişirir. Oradan kalkıp hep birlikte Mahmud Hayran ve Mevlana Celaleddin'in yanına giderler (Demir-Erdem, 2007, 294-295).

Evliya Çelebi, Seyahatname'nin I, II ve III. Ciltlerinde zaman zaman Saltık Gazi ve Bürvadi (Dobruca)'dan bahseder. Sarı Saltık'ın adının *Muhammed Buharî* olduğunu, Türk-i Türkan Hoca Ahmed Yesevî'nin, tahta kılıç kuşatarak Hacı Bektaş Velî'nin yanına, Rum'a gönderdiğini belirtir. Sarı Saltık'ın Sinop'tan Varna'ya, Varna'dan

Pürvadi / Pirevadi'ye geldiğinden bahseder (Kahraman-Dağlı, 3: 175-176).

Bütün bunlardan anlaşıldığına göre Ahmed Yesevî, Türkistan'da büyük bir aydınlanma harekâtı başlatmıştır. Rivayetlere göre doksan dokuz bin öğrencisi / müridi olmuştur. Bu öğrencileri Türk Dünyası'nın hemen her tarafına dağılmış, Ahmed Yesevî öğretisini gündeme getirmiştir. Sarı Saltık Gazi ve Hacı Bektaş Velî ile Ahmed Yesevî aynı yıllarda yaşamışlardır, çok büyük ihtimalle görüşmediler de. Fakat halk muhayyilesi onları birleştirmiş ve hoca öğrenci ilişkisini yakıştırmıştır. Bu anlamda Hacı Bektaş Velî ile Sarı Saltık Gazi de eğitim aldıkları hocaları vasıtasıyla Ahmed Yesevî'yi yakından tanımışlar, onun öğretisini hayat felsefesi yapıp yoluna dahil olmuşlardır.

2. Yazılı Kaynaklarda Hacı Bektaş Velî ve Saltık Gazi İlişkisi

Yazılı kaynakların verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre Hacı Bektaş Velî ile Sarı Saltık Gazi hayatlarının ilk yıllarında birbirilerini gayaben tanımakta idiler. Yukarıda da bahsedildiği gibi ilk kez Sivas'ta karşılaştılar.

2.1. Saltıkname

Hacı Bektaş Velî ve Saltık Gazi İlişkisini gündeme getiren eserlerin başında Saltıkname gelmektedir. Saltıkname, *Cem Sultan* tarafından 1473-1480 yılları arasında *Ebu'l-Hayr-ı Rûmî*'ye yazdırılmıştır. Eser; olağanüstü olayları ve abartıları da içermekle birlikte, Anadolu ve Rumeli tarihi açısından çok önemlidir.

Belge: Saltıkname, Nüshanın Giriş Bölümü

Saltıkname, Anadolu ve Rumeli'nin maddî ve manevî mimarları konusunda çok önemli bilgiler vermektedir. Esere göre Saltık Gazi'nin en yakın gaza arkadaşları; *Köle Yusuf*, *İlyas Rumî*, *Husrev*, *Kemal Ata*, *Kara Davut*'tur. Saltıkname'de anlatılanlara

göre Saltık Gazi, *Hacı Bektaş Velî* (? -1271(?)) ile görüşmüştür. Ayrıca Anadolu'nun manevî mimarları *Ahi Evran*, *Taptuk Emre* (13 yüzyıl), *Nasreddin Hoca* (1208 (?)-1284(?)), *Seyyid Yusuf-ı Kaşgari*, *Mevlanâ Celaleddin -i Rumî* (1207-1273), *Şems-i Tebrizî* (1185-1248), *Ahmed Fakih* (13 yüzyıl), *Karaca Ahmed* (?), *Mahmud Hayrani* (?-1269), *Barak Baba* (?-1307), ve *Üryan Togan* ... gibi Türk uluları ile görüşmüştür.

Saltıkname'deki rivayetlere göre Saltık Gazi, Sivas yakınlarındadır. Sultan Hacı Bektaş Horasanî'nin Sivas'a kadar geldiğini ve Sivas şehri içerisinde dervişlerle birlikte gezdiğini duyar. Hiç vakit kaybetmeden Sivas'a gelip onunla görüşür, uzun süre sohbet ederler. Sarı Saltık Gazi, Sultan Hacı Bektaş Horasanî'den kendisine dua etmesini ister. Hacı Bektaş dua eder ve onu Fakih Ahmed'in yanına gönderir (Demir-Erdem, 2007, 291-292).

Saltıkname'nin yazarı Ebü'l Hayr-ı Rûmî "nakildir ki" deyip Hacı Bektaş Velî'nin İslam coğrafyasındaki konumunu anlatmıştır: "*Nakildir ki Bayezid-i Bestami, dünyadan gittikten sonra gördüler ki geri gelmiş, dervişler arasında zikretmiş. Dervişin biri: —Bu ne hâldir sultanım, der (ölüp geri gelmesinin sırrını sorar). Bayezid-i Bestami: —Var, bir dirlik eyle. Âlemde diril ki ölünce yine diri olasın. Biz ten elbisesini dünyada bıraktık ise yok olmadık, der.* (Bunun üzerine Ebü'l Hayr-ı Rûmî şu yorumu yapar): *Bayezid, Acem vilayetinin gözcüsüdür. Arap ilinin Seyyid Ahmed'idir. Bazıları, Veysan der. Bu Rum'un gözcüsü ise Hacı Bektaş'tır*" (Demir-Erdem, 2007, 130).

2.2. Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi

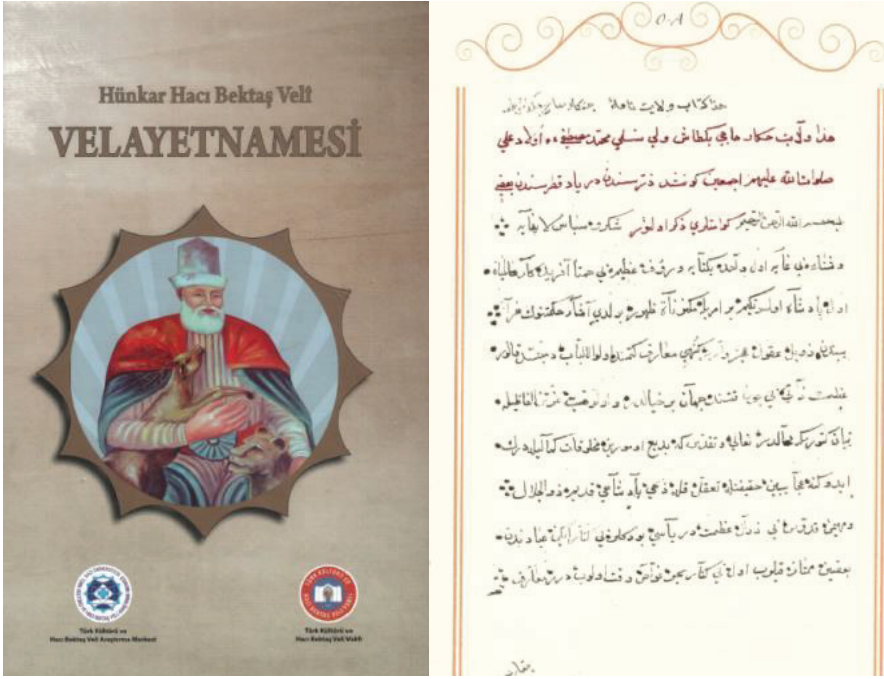
Velâyetnâme'nin en eski nüshası H. 1034/1624-25 tarihlidir. Ancak eserin çok daha eski tarihlerde yazıldığı, en son bu tarihte istinsah edildiği ve olgunlaştırıldığı tahmin edilmektedir. Eser, Anadolu Türklüğünün inanç dünyasının şekillenmesi açısından son derece önemlidir.

Velâyetnâme, Hacı Bektaş Velî çevresinde şekillenmiş bir eserdir. En önemli kahramanı hiç şüphesiz odur.

Velâyetnâme'de Hacı Bektaş Velî ile Sarı Saltık ilişkileri açısından ilgi çekici rivayetler yer almaktadır. Eserde verilen bilgilere göre Hacı Bektaş Velî ile Sarı Saltık, Arafat Dağı'nda Zemzem Pınarı'nın yanında karşılaşmışlar. Sarı Saltık, koyun otlatan bir çobandır. Hünkâr onu görür, yanına varır. Selamlaşırlar, konuşup tanışırlar. Hacı Bektaş Velî ona bir yay, yedi ok ve bir seccade hediye eder. Beline de bir tahta kılıç kuşatır. Yanına yoldaş olarak Ulu Abdal ile Kiçi Abdal'ı görevlendirir. Saltık'a "*Rum'a salduk*" diyerek Rumeli'ye gönderir. Üçü Sinop'a kadar gelir, deniz kıyısına ulaşırlar. Hünkâr'ın verdiği seccadeyi denize bırakıp üzerine çıkarlar. Her nasılsa seccade Gürcistan'a gider. Gürcistan kralı Gürleş onları karşılayıp misafir eder. Sarı Saltık onları İslamiyete davet eder. Onlar da şehadet getirip Müslüman olur. Fakat rivayete göre İslamiyeti kabul eden Gürcü kralı Gürleş öldükten sonra onlar tekrar eski dinlerine dönerler (Duran-Gümüsoğlu, 2010, 424-431).

Sarı Saltık ve arkadaşları Gürcistan'dan ayrıldıktan sonra tekrar Karadeniz'den Dobruca'ya yönelir. Karadeniz kıyısında yer alan Kaligra Kalesi'nin yanından karaya çıkarlar. O yıllarda burada yedi başlı bir ejderha ortaya peyda olmuştur. Ejderhadan dolayı Kaligra Kalesi ve çevresi terk edilmiş durumdadır. Burada yaşayanlar başka yerlere göçmüşlerdir. Sarı Saltık, ejderhayı arayıp bulur. Onunla uzun süre mücadele eder. Hacı Bektaş'ın verdiği okların her birini ejderhanın bir başına atar. Ejderha can havliyle Sarı Saltık'ı kuyruğu ile sıkıştırır. Sarı Saltık bu durumdan Hacı Bektaş Velî'nin Hızır'ı yönlendirmesi ile kurtulur. Tahta kılıcını çıkarır, ejderhayı öldürür.

Bunun üzerine Kaligra Padişahı ve halkı Müslümanlığı kabul eder (Duran-Gümüšoğlu, 2010, 430-435).

Belge: Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi

Velâyetnâme'deki Sarı Saltık ile ilgili bir başka rivayet daha bulunmaktadır. Açık isimli bir çiftçinin iki öküzü vardır. Açık bunlara çok iyi bakmamaktadır. Bir gün tarlada çift sürerken öğendere ile öküze dokunur. Öküzün vücudu kanar. Öküz dile gelip sahibine bağırıp çağırır, ona Sarı Saltık'ın geleceğini ve kendisini ona kurban edeceğini söyler. Açık bu durumu gelip Çelebilere anlatır. Çelebiler, Sarı Saltık'ı karşılamak için Aksaray tarafına gelirler. Fakat Sarı Saltık, Kırşehir yolundan gelip Karahöyük'e ulaşır. Burada çakıl taşlarını toplayıp gelmelerine nişane olsun diye bir yere yığarlar. "Bu bizim nişanımız olsun" derler². Çelebiler ile bir araya gelip o öküzü kurban ederler.

Velâyetnâme'de anlatılan bu olay aslında Sarı Saltık'ın Hacı Bektaş Velî'yi ziyareti ile ilgilidir. O, Dobruca ve çevresinde bir süre yaşadktan sonra Hazret-i Hünkâr'ı Sulucakarahöyük'e ziyârete gelir. Fakat Hünkâr daha önce ebediyete intikal ettiği için görüşemezler. Onu Çelebiler ağırlar. Saltık Gazi'nin bu gezisi Saltıkname'de de anlatılmaktadır. Bu gelişinde Saltık Gazi, Ahmed Fakih'in mezarını ziyaret eder. *Ahi Evran*, *Seyyid Yusuf-ı Kaşgarî*, *Üryan Togan*, Kayseri'de *Şeyh Abdullah Malatıyyevî Sultan*, *Şerif Musli*, *Seyyid Burhanüddin*, *Ömer-i Halvayî*, *Kerdeciler* ahalisi, *Şeyh Muhammed Biruzî Hayat*, *Şeyh Şehabüddin-i Makbul* ve *Hacı Bayram*'ı ayrı ayrı ziyaret eder. Sonra *Zeynelabidin Sultan*'ın yanına gidip ona misafir olur. Oradan Malatya'ya gidip Malatya'da *Seyyid Gazi* sultanın evlerini ve yurtlarını ziyaret eder. Oradan Konya'a gelir, *Mevlana*, *Şems-i Tebrizî*, *Hüsameddin*'i ziyaret eder. Birkaç

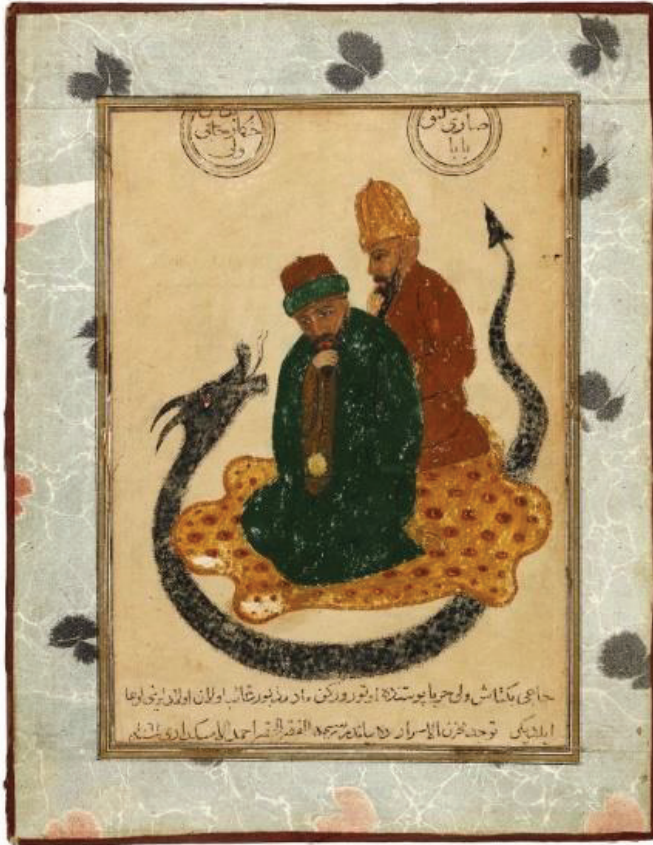
2 Velâyetname'de bahsedilen taş yığınının hâlâ durduğu kaydedilmiştir. Önemli kişilere ait makamlar bu şekilde oluşmaktadır. Günümüzde de durup durmadığı merak konusudur.

gün kaldıktan sonra Akyanos (Akşehir) şehrine gidip *Seyyid Mahmud-ı Hayranî*'nin kabrini ziyaret eder (Demir-Erdem, 2007, 384-392). Saltıkname'de anlatıldığı gibi Saltık Gazi'nin gerçekten Anadolu'ya geldiği ve Hacı Bektaş Velî'nin mezarını ziyaret ettiği bilinmektedir.

Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'ndeki rivayetlere göre Sarı Saltık daha sonraki yıllarda Hakk'a yürür. Yürümeden önce kendisini sevenlerin bir tabutla alıp götürmelerini vasiyet eder. Vasiyeti de yerine getirilir. Onu severler tabutunu alıp götürürler, Sarı Saltık'a yakın olmanın sevinci ile yurtlarında defnedirler (Duran-Gümüüşoğlu, 2010, s. 421-447).

2.3. Üsküdarlı Ahmed'in Hacı Bektaş Velî-Sarı Saltık Tablosu

Hacı Bektaş Velî-Sarı Saltık konusu güzel sanatlara da yansımıştır. Üsküdarlı Ahmed'in 1651'de yaptığı tablo ilgi çekicidir. Tablo, 22X17 cm büyüklüğündedir. Hollanda'nın Hattem kentindeki Oriental Art Müzayede Evi'nde yapılan açık arttırmada bir Türk iş adamı tarafından 2021 yılında satın alınmıştır.

Resim: Ahmed Üsküdarî'nin 1651 Tarihli Tablosu

Tablonun sağ üst köşesinde, eski yazı ile *Sarı Saltık Baba*, sol tarafında ise *Hünkâr Hacı Bektaş Velî* yazmaktadır. Her ikisi sarı renkli bir postta oturmaktadır. Saltık Gazi'nin üzerinde koyu sarı / kahverengi aba, sarı başlık, Bektaş'ın üzerinde yeşil aba, yeşil-kahverengi başlık bulunmaktadır. Renlerin sembolik anlamları olduğu

açıktır. Her ikisini çevreleyen ve siyah renk ile betimlenen ise “*mar-ı mezbur*” olarak adlandırılan ejderhadır. Ejderhanın iki kulağı sivri, gözleri iri, dili çataldır. Tablonun alt köşesinde yine eski yazı ile şunlar yazılmıştır: “*Hacı Bektaş Velî, hırba postunda³ otururken mar-ı mezbur (adı geçen yılın) gaib olan evlatlarını iddia eylediği teveccüd Mahzenü'l-Esrar'da beyanıdır. el-Fakir el-Hakir el-Ahmed Üsküdarî, sene 1061 (M.1651)*”.

Türk edebiyatında çok sayıda *Mahzenü'l-Esrar* başlıklı eser vardır. Ulaşabildiklerimizi taradık. Bunlar içerisinde Nevzâde Atayî'nin 1625 yılında Nizâmî'nin *Mahzenü'l-Esrâr*'ına nazire olarak yazdığı *Nefhatü'l-Ezhâr* başlıklı eserin yedinci bölümü Saltık Gazi ve kerametler ile ilgilidir (Kuzubaş, 2005, 173-177). Ancak konu ile ilgili “*mar-ı mezbur*” yani adı geçen canavar konusuna geçmemektedir. Fakat Saltık Gazi ve canavar konusu rivayetleri bir hayli meşhurdur. *Saltukname, Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, Vilâyetnâme-i Otman Baba Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi*'de konu benzer şekillerde rivayet edilir.

Rivayetlere göre Saltık Gazi, Dobruca Beyi'nin isteği üzerine orada bulunan bir canavarı öldürür. Bunun üzerine çevrede yaşayan halk İslamiyeti kabul eder. Saltık Gazi, Dobruca beyi Minas'ın adını İshak olarak değiştirir.

Evliya Çelebi, “*Tekye-i Keligra Sultan yani Sarı Saltık Sultan*” başlığı altında Keligra Tekkesi ile ilgili çok önemli ve detaylı bilgiler vermiştir. Saltık Gazi'nin “*Keligra Saltık Sultan*” adıyla bir mağara içinde yattığını, türbesinin Keligra kralı Ali Muhtar tarafından yaptırıldığını söylemektedir (Kahraman-Dağlı, 1991, 2: 72-74).

Kaliakra, Saltık Gazi'nin bizzat yaşadığı, faaliyetlerde bulunduğu mekanlardan birisidir. Zira Osmanlı Dönemi vakıf kayıtlarına göre Kaliakra'da Sarı Saltık'a ait bir zaviyeye bulunmaktadır. Sarı Saltık Baba Zaviyesi, Bulgaristan'ın Silistre livası Varna kazasına bağlı Kaliakra Kalesi'ndedir.

Saltıkname'deki rivayetlere göre Saltık Gazi bir geziden Dobruca'ya döndüğünde Dobruca beyi Minas, onu karşılayıp ziyafet verir. Saltık Gazi'ye 27 arşın uzunluğunda bir canavarın bölgeye yerleştiğini ve etrafı talan ettiğini, onu öldürmesi hâlinde Müslümanlığı kabul edeceklerini bildirir. Saltık Gazi, 12 ok atarak yılanı öldürür. Onun emri üzerine yılanın derisini yüzüp içini doldururlar. Çevrede yaşayan halk İslamiyeti kabul eder. Saltık Gazi, Minas'ın adını İshak koyar. Orada bulunan kiliseyi zaviye hâline getiriler. Saltıkname'nin yazıldığı yıllarda bu zaviyenin faaliyetlerine devam ettiği anlatılmaktadır. Şerif esasını bir taşla atar. Dibinden su çıkar. Yılan konusu unutulmasın diye yılanı bu zaviyede bırakırlar. Bu yüzden zaviyenin adı *Yılan Tekkesi* olarak kalır. Konu Saltıkname'de şöyle anlatılmaktadır:

“*Orada bir kilise vardı, onu zaviye hâline getirdiler: O zaviye, hâlâ durur. Şerif esasını attı, bir taşla mihladı. Dibinden bir su çıkıp akmaya başladı. Buradaki kilise zaviye oldu. Şimdi de zaviyedir. Yılanı, bu olay unutulmasın diye orada bıraktılar. O bey, çevrede yaşayan halk ile birlikte gelip Müslüman oldu. Server, onları hoş karşıladı. O beyin adını, İshak koydular. Oradan tekrar Tuna'ya yöneldiler*”. *Saltıkname'deki rivayetlere göre Sarı Saltık, zaman zaman Yılan Baba Tekkesi'ne gelip burada kalır* (Demir-Erdem, 2007, 310-312).

3 Hırba, sürünge bir hayvan olup kelerin / kertenkelenin bir türüdür. Latincesi, *Chamaeleo chamaeleon*'dur. Akdeniz Havzası'na ve Kızıldeniz'i çevreleyen coğrafyada bulunan canlıdır. Sıradan bukalemunun ortalama uzunluğu 20-40 cm'dir dişiler genellikle erkeklerden önemli ölçüde daha büyüktür. Yaygın bukalemunun rengi sarı/kahverengiden yeşile ve koyu kahverengiye kadar değişkendir. Arka plan rengi ne olursa olsun, bukalemunun yan tarafında iki açık renkli çizgi bulunur. Pullardan oluşan küçük bir sakalı ve sırtının üst kısmında bazı küçük sert pulları vardır.

Aynı olay Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'nde daha farklı anlatılmaktadır. Velâyetnâme'deki rivayetlere göre Sarı Saltık ve arkadaşları Gürcistan'dan ayrıldıktan sonra tekrar Karadeniz'den Dobruca'ya yönelirler. Varna yakınlarında Kaligra Kalesi'nin yanından karaya çıkarlar. Sarı Saltık buraya gelmeden önce burada yedi başlı bir ejderha ortaya çıkmıştır. Bu yüzden Kaligra Kalesi'nin yerlileri burayı terk etmiştir.

Fotoğraf: Kaligra'da Saltık Gazi'nin Türbesinin Bulunduğu Alanın Girişi

Sarı Saltık ejderhanın karşısına dikilir. Hünkâr Hacı Bektaş'ın verdiği okların her birini ejderhanın bir başına atar. Ejderha can havliyle Sarı Saltık'ı kuyruğu ile sıkıştırır. Sarı Saltık bu durumdan Hacı Bektaş Veli'nin Hızır'ı yönlendirmesi ile ejderhayı öldürerek kurtulabilir. Bunun üzerine Kaligra Padişahı ve halkı Müslümanlığı kabul eder (Duran, Gümüüşoğlu, 2010, 421-427).

Tabloda görülen ejderha çok büyük ihtimalle rivayetlere göre Kaligra'da öldürülen yılanın annesidir.

Bahsedilen tablonun bir benzerini Hamit Arbaş, Osmanlı devri serpuşlarını ihtiva eden, cilt ebadı 31.2x32.5 cm.olan bir defterin içinde tespit etmiş, fakat defterin bulunduğu yeri belirtmemiştir.

Resim: Sarı Saltuk, Hacı Bektaş-ı Velî ve Ejderha (Arbaş, 2016, 879),

Abdülbaki Gölpınarlı'nın hazırladığı minyatürün üstünde sağda bir daire içinde Sarı Saltuk Baba onun solunda Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî yazmaktadır. Yazının hemen sol tarafındaki üçgende ise “*Mar-ı mezbûr evlâdlarını gâib eyleyup hırba postunda otururken yılan-ı mezbûr Hacı Bektaş-ı Velî'den evladlarını iddiâ eylediği teveccüh Mahzenü'l-esrâr'da beyanıdır*”. Resmin altında sağda *Resemehû el-fakir Ağa- zâde Ahmed-î Nâmî an Yazıcı-ı Dergâh-ı Ali* yazmaktadır (Arbaş, 2016, 877).

2.4. Evliya Çelebi-Seyahatname

Evliya Çelebi'ye göre Sarı Saltuk'un asıl adı Muhammed Buharî'dir. Muhammed Buharî, Ahmet Yesevî'nin halifesidir. Ahmet Yesevî'nin Muhammed Buharî'yi Hacı Bektaş-ı Velî'ye gönderdiğine yukarıda değinilmişti.

Evliya Çelebi, Sarı Saltık'ın iki yüz bin kişilik Lipka kavmi ile baskınlar yaparak Yesevî ve Bektaşî sancağını Moskova'ya taşıdığını anlatmaktadır (Dankoff-Kahraman-Dağlı, 2005, I: 347).

Evliya Çelebi'ye (1611-1682) göre de Sarı Saltık'ı Rumeli'ye gönderen Hacı Bektaş Velî'dir. Çelebi, muhtemelen Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'ni okumuş ve bu bilgiyi adı geçen eserden almıştır (Kahraman-Dağlı, 1999, II: 185).

Evliya Çelebi, Babadağı'nı bir başka zaman ziyaretinde Sarı Saltık'ın yani Muhammed Buhari'nin Horasan'dan Hacı Bektaş Velî ile birlikte göçtüğünü, Bektaş Velî'nin izniyle Babadağı'na geldiğini anlatmaktadır. Geldikten sonra Leh, Çeh Nemse, İsfac ve Moskov memleketlerinde Saltık namıyla seyahat ettiğini, buralarda

gizlice yüz binlerce kişiyi Müslüman ettiğini, sonra da Babadağı'na dönüp oturduğunu, Sarı Saltık'tan dolayı Babadağı dendiğini anlatmaktadır. Daha sonra buranın elden çıktığını, Yıldırım Bayezid Han'ın burayı 1484'te fethettiğini, fakat kafirlerin tekrar burayı işgal etmemesi için kalesini yıktığını bildirmektedir. Ayrıca Yenisola'dan Kazakların Tuna'yı kayıkla geçip Sarı Saltık'ın mezarını yağmaladıklarını, sahan, tencere, kilim vb çaldıklarını fakat geri dönerken perişan olduklarını anlatır. Evliya Çelebi, burayı ziyaret ettiğinde Babadağı'nda "Sarı Saltuk Korusu" bulunduğunu, Sarı Saltık tekkesinin ve vakfının binlerce koyunu, sığırı, sıpası, atları, kısrakları ve taylakları bulunduğunu da anlatır (Kahraman-Dağlı, 1999, III: 185).

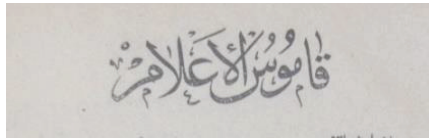
2.5. Diğer Yazılı Kaynaklar

2.5.1. Farsça (tarihsiz) bir fevaid kitabı

Farsça (tarihsiz) bir fevaid kitabı Hacı Bektaş Velî ile Ahmed Yesevî arasında geçen konuşmaları içermektedir. Bu eserde Saltık Gazi'nin de adı geçmektedir. Eserde Hacı Bektaş Velî'nin Saltık Gazi'ye şöyle bir nasihat verdiği rivayet edilmektedir: "Bir gün Hacı Bektaş Velî hazretleri Sarı Saltık'a buyurdu ki başka şeyhlere nazar etme ki gerçek benim. Onların sohbeti ziyan verir. Çünkü bizim nazarımız güneştir, mürit taşıdır. Cevher olmaya kabiliyetli taş, güneş karşısında gölgeye girse lal olmaz" (Yüce, 1987, 37). Bu fevaid kitabına göre Sarı Saltık, Hacı Bektaş Velî'nin halifesi durumundadır.

2.5.2. Şemseddin Sami, Kamusu'l-Alam

Şemseddin Sami, Kamusu'l-Alam adlı eserinde Sarı Saltık'tan bahsederken; "Hacı Bektaş Velî (k.a.) hazretlerinin hülfasından olup, medfeni meçhul olmağa, Tarikat-i Bektaşîye sadgan dervişanı Korfe Ceziresindeki Aya Spiridon'un kadidine ve Ohri Gölü kenarında bir manastırda bulunan Sen Naum'un mezarına, Sarı Saltuk Baba'nın kadidi ve merkadı nazarıyla bakarak, ziyaretlerine giderler..." demektedir (Şemseddin Sami, 1311, 2912). O, Sarı Saltık'ı Hacı Bektaş Velî'nin halifesi olarak tanıtır. Ayrıca Sarı Saltık'ın Yunanistan'ın Korfu adası ile Makedonya'nın Ohri şehrindeki türbelerinden bahseder (Şemseddin Sami, 1311, 2912).

(سنت ناوم) ك مزارينه صارى صالىق بابانك قديد
وسرقدى نظربله باقرق، زيارتلبه كيدرلر. بو ذات
عن اصل چوبان ايكن، رعى اغنام ايدركن، ولى
مشازالهاك چله خانه سنه تقرب ايتكله، كراماتى
كورديكندنه، قويونلرى تركله، خواص سرىدانى
زمزه سنه واصل اولمش ايدى .

صارى صالىق (حاجى بكتاش ولى (قدس سره)
حضرتلرنيك خلفاسندن او.
لوب، مدفنى مجهول اولمغه، طريقت بكتاشيه سادكان
درويشانى قورقه جزيره سننده كى آى اسپريدونك
قديدنه و اوخرى كولى كنارنده بر مناسترده بولان

Belge: Şemseddin Sami'nin Kamusu'l-Alam Adlı Eserinde Sarı Saltık

2.5.3.Sersem Abdal

Sersem Abdal hakkında bilgiye rastlanmamıştır. Anonim cönklerde birkaç şiiri tespit edilmiştir. Şiirlerindeki üslup ve sözcük kadrosundan hareketle 19. yüzyılda yaşadığı ve iyi bir eğitim gördüğü tahmin edilmektedir. Sersem Abdal, bir dörtlüğünde Velâyetnâme'deki bilgileri hatırlatan ifadeler kullanmıştır:

Genç Abdal'la Hacı Bektaş geldiler

Sarı Saltık'ı Rumeli'ne saldılar

Şükrolsun dertlere derman oldular

Tavafın kabuldür Abdal dediler (Vural, 2024)

3.Sözlü Kaynaklarda Hacı Bektaş Velî ile Sarı Saltık İlişkisi

Hacı Bektaş Velî ile Sarı Saltık ilişkisi efsanelere de yansımıştır. Sarı Saltık'ın bir süre Bor'da oturduğu ve Hacı Bektaş Velî ile komşuluk yaptığı, hatta burada ebediyete intikal ettiği halk arasında anlatılmaktadır. Bilindiği gibi Sarı Saltık'ın türbelerinden biri Bor'da bulunmaktadır.

Fotoğraf: Niğde Bor İlçesi Saltık Gazi Türbesi

<http://www.bor.gov.tr/index.php/degerlerimiz/sari-saltuk> (e.t. 30.01.2017)

Kaynaklarda yer alan bilgilere göre Hacı Bektaş Velî ile Sarı Saltık'ın dostlukları Anadolu'da başlar. Bu dostluğun daha sonraki yıllarda da devam ettiği anlaşılmaktadır.

"Hacı Bektaş Velî ile Sarı Saltık dost olduktan sonra pek çok kez bir araya geldikleri ve hayırlara vesile oldukları efsanelere de konu olmuştur: Anlatılanlara göre bir gün Hacı Bektaş Velî, Sarı Saltık'ı ziyaret etmek amacıyla Niğde'nin Bor ilçesine gelir. Uzun bir süre sohbet ederler. Hacı Bektaş Velî, namaz vakti geldiğinde abdest almak ister. Fakat o günlerde Bor'da su sıkıntısı çekilmektedir. Sarı Saltık, durumu Hacı Bektaş Velî'ye açıklar. Daha sonra bu iki din ulusu dolaşmaya çıkar. Hacı Bektaş Velî, namaz vakti geçmek üzereyken bir yerde durur ve asasını toprağa vurur. Yerden sular fişkırmaya başlar. Bunun üzerine Hacı Bektaş Velî:-Bu su, benim Bor halkına hediyem olsun, çocuklar bol bol içsin. Bu su benim adıma anılsın, der. Sarı Saltık, buna karşılık Hacı Bektaş Velî'ye buğday armağan eder. Bu su, Bor'da hâlâ "Bektaş Suyu" olarak anılmaktadır ve çok faydalı olduğuna inanıldığı için özellikle küçük çocuklara içirilmesine özen gösterilmektedir"⁴.

4 *Hacı Bektaş Velî Suyu Efsanesi*; Niğde'nin Bor ilçesinde oturan 54 yaşındaki Rasih Durak'tan 17 Ağustos 2002'de tarafımızdan derlenmiştir.

Sonuç

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş Velî ve Sarı Saltık'ın yaşadığı dönemlerin hemen bütün kaynakları rivayetlere dayanmaktadır. Onlarla ilgili bütün bilgilerin doğruluğu şüphelidir.

Hacı Bektaş Velî ile Sarı Saltık 13. yüzyılda yaşamış önemli toplum liderleridir. Onların pek çok ortak özelliği bulunmaktadır. Muhtemelen en önemli ortak özellikleri Türkistanlı Ahmed Yesevî öğretisini devam ettirmeleridir. Öyle görünmektedir ki her ikisi de Yesevî'nin öğrencilerinden ders alarak hayata hazırlanmışlardır. Dolayısıyla ilk ortak yanları Yesevî çizgisidir, denilebilir.

Cem Sultan'ın emriyle Ebu'l-Hayr-ı Rumî tarafından kaleme alınan Saltıkname'de Hacı Bektaş Velî ile Sarı Saltık'ın görüşüklerine dair bilgiler yer almaktadır.

Hacı Bektaş Velî Velayetnaesi de bu iki önderin ilişkileri bakımından öne çıkan eserlerdendir. Velayetname'de Hacı Bektaş Velî ile Sarı Saltık birkaç kez görüşükleri ve önemli konuları paylaştıkları kayıtlıdır.

Evliya Çelebi, Sarı Saltık'ın adının *Muhammed Buharî* olduğunu, Türk-i Türkan Hoca Ahmed Yesevî'nin tahta kılıç kuşatarak Hacı Bektaş Velî'nin yanına, Rum'a gönderdiğini belirtir. Çelebi, eserinin bir başka yerinde Ahmed Yesevî'nin onu önce Moskov memleketinde Heşteek kavmini ve Leh memleketinde Lipka kavmini İslam dinini kabul ettirmek için gönderdiğini söyler.

Gerçekte Ahmed Yesevî, Saltık Gazi'den yüz yıl önce yaşadığından bir araya gelmiş olmaları mümkün değildir. Ancak düşünce, dünyaya bakış, din algısı vb. konularda Saltık Gazi'nin Ahmet Yesevî'nin devamı olduğuna hiç şüphe yoktur.

Saltık Gazi sağlığında aynı anlayışın temsilcileri başta *Hacı Bektaş Velî* olmak üzere, *Tapduk Emre*, *Nasreddin Hoca*, *Mevlanâ Celaleddin –i Rumî*, *Ahmed Fakih*, *Karaca Ahmed*, *Mahmud Hayrani*, *Barak Baba* ... gibi Türk ulularıyla yakın ilişkiler içerisinde olmuştur.

Saltık Gazi'nin diğer milletlerle barışı hep önde tuttuğu anlaşılmaktadır. Saltık Gazi'nin *Boşnaklar*, *Hırvatlar*, *Sırlar*, *Frenkler*, *Lehler*, *Almanlar*, *Avusturyalılar*, *Kırımîlular*, *Romenler*, *Moldovanlar*, *Macarlar*, *Çekler*, *Mısırlular*, *Macarlar*, *Arnavutlar*, *Bulgarlar*, *Makedonar*, *Yunanlılar*, *İspanyollar*, *Araplar*, *Farslar*, *Türk Dünyası*, *İslam Dünyası* ile ilişkileri kayıtlara geçmiştir. Hatta Arnavut ve Boşnaklara İslamiyeti tebliğ eden de Sarı Saltık'tır. Sarı Saltık öldükten sonra Balkanlarda Yesevî sancağını Hacı Bektaş Velî'nin müritleri taşımıştır.

Babadağı, *Varna*, *Kırım*, *Bosna-Hersek*, *Arnavutluk*, *Babaeski*, *Mısır*, *Diyarbakır*, *Kütahya*, *Lapseki*, *İran* ve *Çorum*'da olmak üzere 13 yerde tekke kurmuştur. Buralarda pek çok konuda hizmet vermiştir. Hacı Bektaş Velî'nin Kırşehir'deki dergâhı / külliyesi yüzlerce yıl eğitim ocağı görevi üstlenmiştir.

Bütün bunlardan anlaşıldığına göre Ahmet Yesevî'nin temsilcisi olarak Hacı Bektaş Velî ve Saltık Gazi üç kıtanın büyük bir bölümünde Ahmet Yesevî'nin anlayışını taşımış ve evrensel boyut kazandırmıştır.

Hacı Bektaş Velî ve Saltık Gazi'nin 13. yüzyılda Ahmet Yesevî'nin görüşlerine kazandırdığı bu evrensellik, günümüz uluslararası ilişkilerine hala yön vermektedir. Bosna-Hersek ve Arnavutluk'un Türkiye'ye yakın durmasının temelinde Ahmet Yesevî anlayışı ve bu anlayışı adı geçen ülkelere taşıyan Hacı Bektaş Velî ile Sarı Saltık bulunmaktadır.

Kaynaklar

- Aktan, Ali. “Kühü'l-Ahbâr'a Göre Ahmed Yesevî ve Anadolu'daki Halifeleri”, *Milletlerarası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu (26-29 Mayıs 1993) Bildirileri*, Erciyes Üniversitesi yayını, Kayseri, 1993.
- Arbaş, Hamit. “Sanatı Halk İnançları ve Menkıbeleri Üzerinden Yeniden Kurmak: Bektaşî Sanatı ve Ehlileştirilen Ejderha Motifi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9, 2016, S. 42.
- Babinger, Franz. “Sarı Saltık Dede”, *MEB İslam Ansiklopedisi* C. 10, MEB yayını, İstanbul, 1970.
- Dankoff, Robert-Kahraman Seyit Ali-Dağlı, Yücel (2005) *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, C. 1, Yapı Kredi yayınları, İstanbul, 2005.
- Demir, Necati. “Seyid Lokman Oğuznamesi”, *Oğuzname*, C. 7 (Kısa Metinli Oğuznameler), H yayınları, İstanbul, 2021.
- Demir, Necati-Erdem, Mehmet Dursun. *Saltık Gazi Destanı*, Destan yayınevi, Ankara, 2007.
- Duran Hamiye-Gümüšoğlu Dursun. *Hünkar Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*, Gazi Üniversitesi yayını, Ankara, 2010.
- Ebu Abdullah Muhammed ibn Batuta Tanci. İbn Battuta Seyahatnamesi, C. 1, çev. İsmet Parmaksızoğlu, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı yayını, İstanbul, 2004.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî*, İnkılap ve Aka yayını, İstanbul, 1958.
- Hammer, Josept von. *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 1, Üçdal neşriyat, İstanbul, 1983.
- Kahraman, Seyit Ali – Dağlı, Dağlı. *Evliya Çelebi*, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. 3 Yapı Kredi yayınları, İstanbul, 1999.
- Kahraman, Seyit Ali – Dağlı, Dağlı. *Evliya Çelebi*, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. 2 Yapı Kredi yayınları, İstanbul, 1999.
- Kuzubaş, Muhammet. *Nev'î-Zâde Atâyi'nin Nefhatü'l-Ezhâr Mesnevisi*, Deniz Kültür yayınları, Samsun, 2005.
- Sarıkaya Mehmet Saffet, vd. *İbnu's-Serrâc'ın Eserleri Çerçevesinde XIII. Yüzyıl'da Güneydoğu Anadolu'da Dinî-Tasavvufî Hayat*, PN 110K317, Isparta: 2012.
- Şemseddin Sami. *Kamusu'l-'Alam*, İstanbul Kapadokya Kitabevi, İstanbul, 1311.
- Togan, Zeki Velidi. *Umumî Türk Tarihine Giriş*, Enderun yayınları, İstanbul, 1091.
- Uyanık, Mevlüt. “Yeni Bir Türk-İslam Medeniyeti Tasavvuru İçin Hoca Ahmed-i Yesevî ve Yönteminin Önemi”, *I. Uluslararası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri*, Ahmed Yesevî Üniversitesi, Ankara, 2017.
- Vildîç, Samir. “Balkanlar ve Bosna Hersek'te Ahmet Yesevi ve Yesevilik”, *I. Uluslararası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri*, Ahmed Yesevî Üniversitesi, Ankara, 2017.
- Vural, Nihat. “Güvenç Abdal”, <https://www.cemhaber.com/guven-abdal.html> (et 20.02.2024).
- Yüce, Kemal. *Saltıkname'de Tarihi, Dinî ve Efsanevi Unsurlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara 1987.

Extended Abstract

In the 13th century, two important names in terms of Turkish history, language and culture in Anatolia and the Balkans are undoubtedly Hacı Bektaş Velî and Sarı Saltık Gazi. These two important names are consistently mentioned together in the written and oral sources of their time and later periods. It seems that their first point of connection is Hoca Ahmed Yesevi. According to what is written about them, Hacı Bektaş Velî and Sarı Saltık Gazi took lessons from Hoca Ahmed Yesevi at different times. Yesevi later sent them to Anatolia at different times. In fact, both of them probably never met Ahmed Yesevi because they did not live in the same century. They took lessons from Yesevi's disciples and followed his path.

In fact, Hacı Bektaş Velî and Saltık Gazi were born and lived in different places. Hacı Bektaş Velî was born in the city of Nishapur in Khorasan. He studied at the Yesevî madrasah and in the dergahs of Lokman Perende, one of Hoca Ahmed's caliphs. Saltık Gazi, on the other hand, was born in Sinop in 1227. He lived most of his life in Crimea and the Balkans. He died at the age of 70 in 1297 in Babadag, which is now part of Romania. They met while they were alive.

Many sources describe the lives, personalities, and activities of Hacı Bektaş Veli and Sarı Saltık Gazi. In some sources, it is written that Hacı Bektaş Veli assigned Saltık Gazi and sent him to the Balkans. According to narrations in *Saltıkname*, Saltık Gazi heard that Sultan Hacı Bektaş Horasani came to Sivas and travelled with dervishes in Sivas. He goes to Sivas, meets him, and chat with him. Saltık Gazi asks Sultan Hacı Bektaş Horâsânî to pray for him. Hacı Bektaş prays and sends him to Fakih Ahmed.

Velâyetnâme contains interesting anecdotes about the relationship between Hacı Bektaş Veli and Sarı Saltık. According to the information in the work, they met near the Zemzem Spring on Mount Arafat. Sarı Saltık was a shepherd grazing sheep. Hacı Bektaş Veli sees him, approaches him, they greet each other, talk, and get to know each other. Hacı Bektaş Veli gifts him a bow, seven arrows, a prayer rug. He also girds a wooden sword around his waist. He assigns Ulu Abdal and Kiçi Abdal as hiscompanions and sends them to Rumelia.

Velâyetnâme also describes Sarı Saltık's visit to Hacı Bektaş Veli. After living in Dobruđja and its surroundings for a while, he visits Hazret-i Hünkâr in Sulucakarahöyük. However, they could not meet because Hacı Bektaş Veli had already passed away. Saltık Gazi only visits his grave. This event is also mentioned in *Saltıkname*, and it is believed to be true because it is known that Saltık Gazi actually came to Anatolia and visited Hacı Bektaş Veli's tomb.

The relationship between Hacı Bektaş Veli and Sarı Saltık Gazi is also reflected in the fine arts. The painting made by Üsküdarlı Ahmed in 1651 is interesting. Hacı Bektaş Veli and Sarı Saltık are shown side by side. The painting also depicts an extraordinary event where a snake comes and asks Hacı Bektaş Veli about its lost offspring.

When the writings and narrations about Hacı Bektaş Veli and Sarı Saltık Gazi are taken into consideration, it is seen that these two important personalities have many common characteristics and close ties with each other. However, the fact that the narratives are mostly based on rumours casts doubt on the accuracy of the relations between them. Nevertheless, from the available information, it can be understood that they both lived in the same years, continued the path of Ahmed Yesevi, knew each other, met, and acted together.

In conclusion, Hacı Bektaş Veli and Saltık Gazi are two important figures who lived in the 13th century. These two important figures have not been forgotten in Turkish society for 8 centuries.

